

KATEKIZAM KATOLIČKE CRKVE

Franjo Gruić

Posljednja riječ koju je Isus uputio Jedanaestorici bila je: "Podite po svem svijetu, propovijedajte Evandelje svemu stvorenju. Tko uzvjeruje i pokrsti se spasiće se, a tko ne uzvjeruje osudiće se" (Mk 16, 15-16; usp. Mt 28, 19). Uz taj nalog dodao je i radosnu riječ obećanja: "Primit ćete snagu Duha Svetoga koji će sići na vas, i bit ćete mi svjedoci u Jeruzalemu, po svoj Judeji i Samariji, i sve do kraja zemlje" (Dj 1, 8). Taj su Isusov nalog Apostoli odmah počeli izvršavati, o tome svjedoče Djela Apostolska i ostali novozavjetni spisi. Na dan pedesetnice Petar se obraća "Židovima i svima što boravite u Jeruzalemu..." (usp. Dj 2, 14-36 sl.), to je bila prva apostolska "kateheza". Od toga vremena sve do danas apostoli i njihovi nasljednici izvršavali su Isusov nalog, sve do naših dana kad je papa Ivan Pavao II. objavio "Katekizam Katoličke crkve" kao izlaganje crkvene vjere za naše vrijeme.¹

1. Bogata i slavna povijest

Ovdje je moguće spomenuti samo neka imena od mnoštva apostola, propovjednika, kateheta i misionara koji su čuli i poslušali Isusov poziv "Idite i propovijedajte" i ostvarili ga u svojem vremenu i na mjestu gdje su živjeli.

1. 1. Novi zavjet

"Isus Krist je 'da' i 'amen' božanske kateheze koja je predana po nalogu nebeskog Oca i ispunjena Duhom Svetim."² Isusova kateheza jesu njegove riječi, život, čudesa i znakovi, njegova poslušnost do smrti

¹ *Catéchisme de l'Eglise catholique*, Mame/Plon-Librairie éditrice Vaticane, pour l'exploitation en France de la traduction française, Paris, 1992, 24 cm, 676 stranica.

² Alfred Läßle, *Kleine Geschichte der Katechese*, Kösel, München, 1981, str. 30.

na križu, njegovo uskrsnuće i uzašašće, ispunjenje obećanja da će poslati Duha istine. "Isusov je govor slikovit, konkretan, dojmljiv i perspektivno otvoren za dubinske dimenzije... On jasno oblikuje teške i nevidljive teme tako da ih "maleni" razumiju i pamte. Božanski učitelj govorio je pojedincima (Nikodem), učenicima i mnoštvu. Njegova se poruka "ne prima samo na znanje", nego odmah izaziva pristanak ili protivljenje."³ Spasiteljev govor na gori i njegove parabole bile su i ostatak uzor i polazište svake kršćanske kateheze. O Isusu Kristu kao "jedinom Učitelju" govori papa Ivan Pavao II. na početku Apostolske pobudnice "Catechesi tradendae", br. 5-9.

Katehetski program *svetog Pavla* možda je najbolje izražen u riječima "Isus je Gospodin" (Rim 10, 9) i "Mi propovijedamo Krista raspetoga: Židovima sablazan, poganima ludost" (1 Kor 1, 23) jer je taj program zaista katolički: poganskom Rimu kojemu je Car bio "Dominus et deus" navješćuje jednoga Gospodina Isusa, a Židovima oslobađajuću novost Krista, Pomazanika, Mesije.

Temeljni katehetski pojmovi koji se često pojavljuju u Novom zavjetu jesu: didaskein - poučavati, keryssein - navješćivati, euangelizesthai - navješćivati radosnu vijest, katechein - naučavati, martyresthai - svjedočiti, didaskalia - nauk, poučavanje, martyria - svjedočenje, euangelion - radosna vijest...⁴ Ti temeljni pojmovi ostaju uzor crkvene kateheze i katekizma kroz cijelu povijest do danas.

1. 2. Katekumenat

U doba starokršćanskog katekumenata katehetska je pouka trajala po nekoliko godina i sastojala se od upućivanja u "Put Gospodnji" (usp. Dj 18, 25) te od stroga ispitivanja života i dnevne pouke u kršćanskoj vjeri. Pouka je bila usmena, a završavala je s "traditio symboli", tj. kratkom ispovješću vjere i molitvom Gospodnjom. Najstarija ispovijest vjere koja je došla do nas potječe iz sredine 2. stoljeća i glasi: "(Vjerujem) u Oca gospodara svemira, i u Isusa Krista (Spasitelja našega), i u Duha Svetoga (Tješitelja), i u svetu Crkvu, i u otpuštenje grijeha."⁵ Takvih "primitivnih simbola" u 2. i 3. stoljeću bilo je više u Egiptu, Etiopiji, Armeniji i Rimu, kao "symbola baptismalia."⁶ "Apostolsko vjerovanje", kako

³ Usp. nav. dj., str. 32-33.

⁴ Usp. nav. dj., str. 36-40.

⁵ Denzinger-Schönmetzer *Enchiridion Symbolorum...*, Herder, Barcinone..., XXXIV izd. MCMLXVII, br. 1.

⁶ Usp. DS 2-6.

ga danas obično nazivamo, potvrđeno je u Rimu već početkom 3. stoljeća kao stari rimski oblik, sličan je simbol vjere postojao i u Galiji, Hipolit Rimski, sv. Augustin, sv. Ambrozije i drugi prenijeli su ga dalje. Tako je Zapadna crkva do kraja 7. stoljeća imala jedinstven simbol kao "textus receptus" koji se prenosio tradicijom, preuzet je u Rimski katekizam nakon Tridentskog sabora i tako ostao "Vjerovanje" Katoličke crkve.⁷ Taj je simbol ušao i u Rimski brevijar.

I na Istoku je bio bujan razvoj formula vjere koji je završio na Nicejskom saboru godine 325.⁸ i na Carigradskom saboru godine 381.⁹ kao "Nicejsko-carigradsko Vjerovanje" kako su nam predali sveti Oci.¹⁰

Kateheza starokršćanskog katekumenata ulagala je napor na nekoliko područja: 1. Kratko i jasno izlaganje sadržaja vjere u simbolima kako smo upravo vidjeli; 2. Vježbanje u kršćanskom životu; 3. Inicijacija u tajne (sakramente); 4. Kršćanska molitva kojoj je uzor Očenaš.

Klasični je svjedok uvođenja u kršćanski život i tajne *sveti Ambrozije* u spisu "De Mysteriis": "O čudorednim smo pitanjima govorili svaki dan dok su se čitale zgode patrijarha ili pouke iz Mudrih izreka. Željeli smo da se s tim dobro upoznate te se naviknete da, krenuvši stopama starih, kročite njihovim putem, pa da slušajući božanske besjede, krstom obnovljeni, živite životom koji kršćanima i dolikuje. *A sad nas vrijeme nuka* da progovorimo o otajstvima i prikažemo samu bit svetinja. Da smo držali za potrebno skrenuti prije krštenja na to pozornost još neupućenih, vjerujemo da bi to bilo prije izdaja nego predaja. Uostalom, i to svjetlo otajstva se nekako bolje ulije kad ga ne očekujemo, nego ako mu prethodi kakav nagovor."¹¹ Slijedi tumačenje obreda krštenja, o čišćenju vodom i Duhom Svetim, o Euharistiji novokrštenika, o otajstvu koje nastaje Kristovom riječju.¹²

1. 3. Crkveni oci

"Veliki patristički vijek"¹³ bio je ujedno zlatno doba katekumenata i slavni kateheta. "Biskupi i dušobrižnici, i upravo najugledniji među

⁷ Usp. DS 10-29.

⁸ Usp. DS 125.

⁹ Usp. DS 150.

¹⁰ Usp. *Rimski misal*, Zagreb, 1980, str. 336.

¹¹ *Časoslov naroda Božjega*, KS, Zagreb, 2. izd. 1977, str. 2333-2334.

¹² Isto, usp. str. 2337-2352.

¹³ Usp. F. Cayre *Patrologie et histoire de la théologie*, Desclée, Paris, 1931, str. 354-697: "Le grand siècle patristique".

njima, prije svega u 3. i 4. stoljeću, smatrali su važnim dijelom svoje biskupske službe izlagati katehetsku pouku ili je zapisati u obliku knjige. To je vrijeme Ćirila Jeruzalemskog i Ivana Zlatoustog, Ambrozija i Augustina.¹⁴ "Vremena crkvene obnove ujedno su i jaka vremena kateheze. U velikom vijeku crkvenih Otaca vidimo kako sveti biskupi katehezi posvećuju važan dio svoje službe. To su sveti Ćiril Jeruzalemski, sveti Ivan Zlatousti, sveti Ambrozije i sveti Augustin i mnogi drugi Oci kojih katehetska djela ostaju uzorima."¹⁵ Kao što vidimo, papa Ivan Pavao II. dva puta ističe neprolaznu vrijednost tih četiriju crkvenih Otaca i za katehizaciju u naše vrijeme. I zaista, 18 kateheza Ćirila Jeruzalemskog za "one koji će se krstiti" i pet njegovih kateheza o tajnama ("mistagoške") za one koji su se upravo krstili, svojevrsni su "katekizam Crkve". Bogato djelo Ivana Zlatoustog i njegova nauka o milosti, o krštenju, potvrdi i Euharistiji (realna prisutnost, metabole - metaskewe - metarrythmisis - metastoiheiosis, tj. čudesan transupstancijacija), o pokori i ostalim sakramentima, o Crkvi osnovanoj na Petru, također su "katekizam".¹⁶

Sveti Ambrozije Milanski, obdaren "rimskim genijem",¹⁷ kao biskup blagi pastir duša, čvrst u obrani prava Crkve, ostavio nam je "Katekizam" o neovisnosti i jedinstvu Crkve, o moralu i o tajnama, o Trojstvu i kristologiji, o eshatologiji.¹⁸ *Sveti Augustin*, učenik i duhovni sin sv. Ambrozija, napisao je u "De catechizandis rudibus" ("O vjerskoj pouci neukih") katehetsku metodiku, "jedini patristički primjer te vrste", upućenu đakonu koji moli da mu biskup pomogne i uputi ga. Iznosi cijelu povijest spasenja s bitnim događajima i čvorištima od kojih je glavni "događaj Krist!". "U Starom zavjetu skriveno se nalazi Novi, a Novi je zavjet objava Staroga." Augustinova povijesna metoda pokazala je temeljnu važnost Svetog pisma za katehezu, pa njegovo djelo ostaje klasično za sva vremena.¹⁹ U svojim teološkim djelima razvio je Augustin bogati katekizam: nauku o Bogu i njegovim atributima, nauku o Trojstvu, o jedinstvu čovječstva i božanstva u Kristu, o jedincatoj Marijinoj ulozi u otkupljenju. Augustinova nauka o milosti tako je bogata da su ga nazvali "doctor gratiae". Jednako je tako bogata njegova nauka o moralu i sakramentima, on je začetnik škole "augustinizam".²⁰

¹⁴ *Catechesi Tradendae*, br. 12, prilog "Glasa Koncila", 24/1979.

¹⁵ *Catéchisme...*, br. 8.

¹⁶ Usp. F. Cayre nav. dj., str. 477-482.

¹⁷ Isto, str. 415.

¹⁸ Isto, str. 522-534.

¹⁹ Usp. članak *Augustin* u Rel. ped. kat. *Leksikonu*, KSC, Zagreb, 1991, str. 47-49.

Glavna osnaka starokršćanskog katekumenata bila je priprava za krštenje odraslih. Katekumenat u svojem klasičnom obliku nestao je kad se prešlo na krštenje male djece. Spomen staroga katekumenata ostao je do danas u obredu krštenja.²¹ Taj se obred sastoji od pozdrava i uvoda, biblijskih čitanja, vjerničke molitve, ispovijesti vjere, krštenja, mazanja krizmom, molitve Gospodnje i blagoslova, a sve je to kratko obnavljanje katekumenata koji je u starini trajao i po više godina.

1. 4. Srednji vijek

Visoki srednji vijek, od Karla Velikog do reformacije, nije imao neki "katolički katekizam" ni posebnu katehizaciju djece,²² ali to ne znači da nije bilo kateheze. Naprotiv, domaća i laička kateheza bila je vrlo razvijena. Spomenimo učenje formula napamet, dijalog između roditelja i djece, značenje kumova za kršćanski odgoj. Začeci se katekizma nalaze i u "Ispovjednim knjižicama" za ispit savjesti i osobnu ispovijed. Srednji je vijek imao veliku ponudu medijskih sredstava: "Biblia pauperum", slike, kipovi, relikvijari, pasionske igre, posvete i blagoslovi su u sebi cijeli katekizam.²³ I visoka teologija dala je svoj katehetski prinos: Toma Akvinski, na primjer, držao je u Napulju korizmene katehetske propovijedi: O deset zapovijedi i o zapovijedi ljubavi, O Vjerovanju i sakramentima Crkve, Izlaganje molitve Gospodnje, Izlaganje o Anđeoskom pozdravu, Izlaganje Apostolskog vjerovanja.²⁴ Latinski je jezik osiguravao jedinstvo komunikacije među onima koji su ga znali, ali je bio i barijera u neposrednosti između učenih i neukih.

1. 5. Katekizam u novom vijeku

Zvuči paradoksalno, ali je istinito: pojam "katekizam" kao terminus technicus u modernome smislu započeo je svoj pohod sa začetnikom reformacije *Martinom Lutherom* i njegovim Velikim i Malim katekizmom godine 1529. Zašto paradoksalno? Zato što je Luther svojim katekizmima, koje je strogo propisao evangeličkim kršćanima, zapravo i nesvjesno prekršio svoje teološko načelo "sola Scriptura". I to jedva deset godina nakon početka reformacije. Luter je bio ne samo teolog nego i veliki

²¹ Usp. F. Cayre nav. dj., str. 655-697.

²² Usp. *Red krštenja*, KS, Zagreb, 1970, str. 25-37.

²³ Usp. Läßle, nav. dj., str. 69.

²⁴ Isto, usp. str. 72-74.

²⁵ Isto, usp. str. 80-82.

pedagog. Njegovi pristaše prijetili su da "evandeosku" slobodu pretvore u anarhiju, i zato je trebalo utvrditi nauk i disciplinu. Da katekizam, tj. kršćansku nauku, svede na mali i jedostavni oblik, goni ga jedno stanje u Crkvi koje je vidio obilazeći zajednice. Posebno seljaci ništa ne znaju, a pastori su nesposobni poučavati. Svi se zovu kršćanima, kršteni su i primaju Sakrament, ali ne znaju ni Očenaš, ni Vjerovanje, ni Deset zapovijedi, žive kao stoka i svinje.²⁵ Sadržaj je Lutherovih katekizama tradicionalan: Deset zapovijedi, Vjerovanje, Molitva Gospodnja, Krštenje i Sakrament oltara.²⁶ Po ugledu na Luthera Calvin je nekoliko godina poslije napisao "Pouku i ispovijest vjere za Crkvu u Ženevi".²⁷

1. 6. Katolička obnova

Katolička obnova nije oklijevala. To nije bilo ni teško, jer je Crkva imala bogatu katehetsku tradiciju, a eto Luther je bio poticaj. Papa Ivan Pavao II. kaže: "Katehetska služba dobiva na saborima stalno novu snagu. Tridentski sabor pruža ovdje značajan primjer: on je u svojim konstitucijama i dekretima katehezi dodijelio prvenstvo. On je potaknuo "Rimski katekizam" koji nosi i njegovo ime te je djelo prvoga reda kao sažetak kršćanske nauke i predane teologije za uporabu svećenicima. On je u Crkvi započeo zapanjujuću organizaciju kateheze koja je probudila klerike za njihovu obvezu u katehetskoj pouci te je, zahvaljujući i radu svetih teologa kao Karla Boromejskog, Roberta Belarmina ili Petra Kanizija, imala kao posljedicu objavljivanje katekizama koji su za ono vrijeme zaista bili uzorni. O kad bi Drugi vatikanski sabor u našim danima izazvao sličan polet i usporedive učinke!"²⁸

Isti papa Ivan Pavao II. pokretač današnje obnove vjerske pouke, još jednom spominje vodeće muževe katehetske obnove 16. stoljeća: (Tridentski sabor) "povukao je za sobom, zahvaljujući svetim biskupima i teolozima sv. Petru Kaniziju, sv. Karlu Boromejskom, sv. Toribiju de Mogrovejo ili sv. Robertu Belarminskom, objavljivanje brojnih katekizama".²⁹

Sveti Petar Kanizije, isusovac, "drugi apostol Njemačke", napisao je tri katekizma: "Veliki katekizam" godine 1555, učeno djelo s 213

²⁵ Elisabeth Germain *Langages de la foi à travers l'histoire*, Fayard-Mame, Paris, 1972, str. 31-32.

²⁶ Isto, str. 33.

²⁷ Isto, str. 36-38.

²⁸ *Catechesi Tradendae*, nav. dj., br. 31.

²⁹ *Catéchisme...*, br. 9.

pitanja i opširnim odgovorima, teološki kompedij s obiljem biblijskih i otačkih navoda; "Mali katekizam" godine 1556. s 59 kratkih pitanja i odgovora, namijenjeno djeci koja uče latinski; "srednji katekizam" godine 1559. sa 124 pitanja i odgovora za gimnazijalce. Sva su tri katekizma napisana latinski, "sasvim u funkciji Crkve", pisac kao osoba nigdje se ne ističe, samo Isus koji je nerazdvojno povezan s Crkvom. Doimlju se nekako suho, bez ikakve polemike, ali su ukorijenjeni u Svetom pismu i tradiciji Crkve. Luther prema svome načelu "solus Iesus" prikazuje Gospodina s bolnim pogledom na Crkvu, Kanizije utemeljuje vjeru kršćanina u konkretnoj Crkvi, pa i tada kad su u toj Crkvi Kristova prisutnost i djelovanje iskrivljeni i zamračeni. Ne bi li se vjersko svjedočenje Luthеровih i Kanizijevih katekizama moglo prihvatiti kao osnovica ekumenskih susreta i dijaloga na kraju 20. stoljeća?³⁰

Sveti Robert Belarmin, isusovac i kardinal, proslavio se svojim "Kratkim kršćanskim naukom koji treba naučiti napamet", godine 1597, za djecu i jednostavni puk. Taj je katekizam napisan nakon Tridentskog katekizma i razlikuje se od njega po jednostavnosti i po rasporedu (vjerovanje-molitva-zapovijedi-sakramenti) i po načinu izlaganja - ima 95 pitanja i odgovora - a zajedno s "Obilnijim tumačenjem kršćanskog nauka" doživio je u Italiji preko 200 izdanja i više od 60 prijevoda i stekao takav ugled da je na Prvom vatikanskom saboru bio predložen kao temelj za "Schema Constitutionis de parvo Catechismo".³¹ U Italiji su ga objavili još i godine 1941,³² jer se napušta kršćanska nauka i u gradovima i u selima, veliko je vjersko neznanje,³³ naši su katekizmi postali opširni i teški,³⁴ i zato bi i sam taj naslov (Kratki kršćanski nauk) bio dovoljan da opravda ovo izdanje i uz cijenu da nas optuže zbog simplicizma. Uvjereni smo da je evanđelje škola jednostavnosti i svetosti. *Nisi efficiamini sicut parvuli...* Mi pak priznajemo punu vrijednost svakom pokušaju koji nastoji rješavati katehetski problem.³⁵

1. 7. Tridentski katekizam

Rimski katekizam pojavio se godine 1566 pod naslovom "Catechismus ex decreto Concilii Tridentini ad parochos Pii V. Pontificis

³⁰ Usp. Läßle, str. 109-110.

³¹ Usp. *Leksikon*, str. 67-68.

³² S. Roberto Bellarmino *I Catechismi*, La Favilla, Milano, 1941-XIX.

³³ Isto, str. IX-X. (Predgovor).

³⁴ Isto, str. XVI.

³⁵ Isto, str. XXV.

maximi iussu editus", a naziva se i "Tridentski katekizam", "Katekizam Pija V.". To je prvi katekizam koji je plod ekumenskog sabora, s papinskim ugledom i za cijelu Crkvu. Sastavljen je kao protuteža protestantskim katekizmima i za odgoj i obnovu vjere u kršćanskom puku. U njemu nema teoloških rasprava, odražava misao Crkve, temelji se na Svetom pismu, patristici i nauci Tridentskog sabora. Pozitivno izlaže sadržaj vjere i nema polemika s protestantizmom. Sadržaj je podijeljen na četiri dijela, prema dugoj tradiciji Crkve: Vjerovanje, sakramenti, zapovijedi, molitva.³⁶

Pastoralna briga sastavljača Rimskog katekizma izražena je riječima "za župnike" (ad parochos). To nije, dakle, katekizam za puk koji treba poučavati, pogotovo to nije katekizam za djecu, nego majstorsko djelo doktrinarne čvrstine i razboritosti s mnoštvom pastoralnih uputa kako se nauka odnosi na život vjernika. On pretpostavlja teološku i pastoralnu formaciju, a ne daje gotove kateheze ili propovijedi, nema pitanja i odgovora. Na župniku je da traži i bira najprikladniji način poučavanja. I pošlo se linijom manjeg otpora: pojavljuju se komentari kojima je Rimski katekizam teološki sažetak pa ga razvijaju u sjemeništim. S druge pak strane, sastavljaju se kraći i lakši katekizmi, s pitanjima i odgovorima za djecu i neuke. Trideset godina poslije, pojavio se Belarminov "Kratki kršćanski nauk"! Rimski je katekizam, dakle, doživio neobičnu sudbinu: pao je u zaborav u obliku kakav je i kakva mu je bila nakana, a doživio je učene komentare ili pojednostavljenja u malim katekizmima.³⁷

1. 8. Trident - Bellarmin

Za ilustraciju duha i shvaćanja navodimo ovdje "katehezu" o Crkvi iz Rimskog katekizma i Belarminova Obilnijeg tumačenja:

Rimski katekizam: "Crkva znači skupština, zajednica vjernika, tj. svih onih koji su vjerom pozvani u svjetlo istine i spoznaju Boga, koji se u svetosti klanjaju Bogu živome i pravom i koji mu služe cijelim srcem. Oni su rastjerali tamu neznanja i zablude. Ukratko: Crkva je, prema riječima svetog Augustina, vjerni narod razasut po cijelome svijetu... U Crkvi se nalaze prevažne tajne. Skupština jasno označuje sjaj i slatkoću Božje milosti koja nas poziva. Crkva je nešto sasvim drugo nego države, jer se one oslanjaju samo na ljudski razum i razboritost, a Crkva je osnovana Božjom mudrošću i odlukom. Bog nas iznutra poziva k sebi nadahnućem Duha Svetoga koji prožimlje i otvara naše srce, a izvana službom i

³⁶ Usp. *Leksikon*, str. 358-359.

³⁷ Usp. E. Germain, nav. dj., str. 43-46.

brigom pastira i propovjednika. Svrha toga božanskog poziva jest spoznaja i posjedovanje Vječnih stvari."

Belarmin: "Kad kažemo da je tolik broj ljudi rasut u tolikim mjestima jedno, to je zato, kao što kaže Apostol, jer je samo jedan Gospodin, jedna vjera, jedno krštenje. Doista Crkva ima samo jednu glavu, jednoga nevidljivog vođu, našega Gospodina Isusa Krista, kojega je vječni Otac postavio Glavom cijele Crkve koja je njegovo tijelo. I jedna je vidljiva glava, zakoniti nasljednik Petrov na Rimskoj stolici... Jedan je i isti Duh koji priopćuje milost vjernicima, kao što duša oživljava sve udove istoga tijela. Jednako je tako samo jedna nada na koju smo svi pozvani: vječni i blaženi život."

Oba katekizma govore o Crkvi kao zajednici i o Božjem pozivu. Ali Belarmin odmah napušta misterij Crkve, dok ga Trident naglašava. Trident govori o vjeri, Belarmin o krštenju, Trident o klanjanju Bogu u pobožnosti i svetosti, Belarmin o ispovijesti vjere. Trident govori o službi Bogu svim srcem, Belarmin o poslušnosti papi. Belarmin je zamijenio vjeru sakramentom, zajednicu vjernika hijerarhijskim društvom. On ističe vidljivo hijerarhijsko jedinstvo, sve to u duhu kontroverzija s protestantima koji su zabacivali vidljivu Crkvu.³⁸

1. 9. Nakon Tridenta

Nakon 16. stoljeća, toga zlatnog doba katekizma (Luther, Kanižije, Trident, Belarmin), niču novi katekizmi kao gljive nakon kiše u svim europskim narodima, i u doba prosvjetiteljstva, i u doba romantizma, i u doba znanstvene i tehničke revolucije, slijedeći tijek ljudske misli i razvoj teologije i pedagogije. Nemoguće ih je navesti u okviru ovog priloga.³⁹

Budući da "Rimski katekizam" nije ispunio onu zadaću koju su mu bili namijenili njegovi sastavljači (vidi naprijed), Prvi vatikanski sabor ponovno je želio sastaviti "opći katekizam" i donio "Schema Constitutionis de parvo Catechismo", spominjući dvaput kardinala Belarmina koji se kroz 270 godina proslavio svojim "Kratkim kršćanskim naukom". Međutim, ni u sljedećih stotinu godina nije došlo do toga. Kardinal Gasparri, onaj isti koji je redigirao Codex Iuris Canonici godine 1918,

³⁸ Isto, str. 50-52.

³⁹ Isto, str. 65, 75, 81, 91, 99, 142, 201, 203; Läßle, nav. dj., str. 122, 161; *Leksikon*, članci: Katehetski priručnici, Kateheze (hrvatske), Katekizam carski, Katekizam katolički (njemačkih biskupija, 1955), Katekizam nizozemski, Katekizam Pija X, Katekizam talijanski.

maximi iussu editus", a naziva se i "Tridentski katekizam", "Katekizam Pija V.". To je prvi katekizam koji je plod ekumenskog sabora, s papinskim ugledom i za cijelu Crkvu. Sastavljen je kao protuteža protestantskim katekizmima i za odgoj i obnovu vjere u kršćanskom puku. U njemu nema teoloških rasprava, odražava misao Crkve, temelji se na Svetom pismu, patristici i nauci Tridentskog sabora. Pozitivno izlaže sadržaj vjere i nema polemika s protestantizmom. Sadržaj je podijeljen na četiri dijela, prema dugoj tradiciji Crkve: Vjerovanje, sakramenti, zapovijedi, molitva.³⁶

Pastoralna briga sastavljača Rimskog katekizma izražena je riječima "za župnike" (ad parochos). To nije, dakle, katekizam za puk koji treba poučavati, pogotovo to nije katekizam za djecu, nego majstorsko djelo doktrinarne čvrstine i razboritosti s mnoštvom pastoralnih uputa kako se nauka odnosi na život vjernika. On pretpostavlja teološku i pastoralnu formaciju, a ne daje gotove kateheze ili propovijedi, nema pitanja i odgovora. Na župniku je da traži i bira najprikladniji način poučavanja. I pošlo se linijom manjeg otpora: pojavljuju se komentari kojima je Rimski katekizam teološki sažetak pa ga razvijaju u sjemeništima. S druge pak strane, sastavljaju se kraći i lakši katekizmi, s pitanjima i odgovorima za djecu i neuke. Trideset godina poslije, pojavio se Belarminov "Kratki kršćanski nauk". Rimski je katekizam, dakle, doživio neobičnu sudbinu: pao je u zaborav u obliku kakav je i kakva mu je bila nakana, a doživio je učene komentare ili pojednostavljenja u malim katekizmima.³⁷

1. 8. Trident - Bellarmin

Za ilustraciju duha i shvaćanja navodimo ovdje "katehezu" o Crkvi iz Rimskog katekizma i Belarminova Obilnijeg tumačenja:

Rimski katekizam: "Crkva znači skupština, zajednica vjernika, tj. svih onih koji su vjerom pozvani u svjetlo istine i spoznaju Boga, koji se u svetosti klanjaju Bogu živome i pravom i koji mu služe cijelim srcem. Oni su rastjerali tamu neznanja i zablude. Ukratko: Crkva je, prema riječima svetog Augustina, vjerni narod razasut po cijelome svijetu... U Crkvi se nalaze prevažne tajne. Skupština jasno označuje sjaj i slatkoću Božje milosti koja nas poziva. Crkva je nešto sasvim drugo nego države, jer se one oslanjaju samo na ljudski razum i razboritost, a Crkva je osnovana Božjom mudrošću i odlukom. Bog nas iznutra poziva k sebi nadahnućem Duha Svetoga koji prožimlje i otvara naše srce, a izvana službom i

³⁶ Usp. *Leksikon*, str. 358-359.

³⁷ Usp. E. Germain, nav. dj., str. 43-46.

brigom pastira i propovjednika. Svrha toga božanskog poziva jest spoznaja i posjedovanje Vječnih stvari."

Belarmin: "Kad kažemo da je tolik broj ljudi rasut u tolikim mjestima jedno, to je zato, kao što kaže Apostol, jer je samo jedan Gospodin, jedna vjera, jedno krštenje. Doista Crkva ima samo jednu glavu, jednoga nevidljivog vođu, našega Gospodina Isusa Krista, kojega je vječni Otac postavio Glavom cijele Crkve koja je njegovo tijelo. I jedna je vidljiva glava, zakoniti nasljednik Petrov na Rimskoj stolici... Jedan je i isti Duh koji priopćuje milost vjernicima, kao što duša oživljava sve udove istoga tijela. Jednako je tako samo jedna nada na koju smo svi pozvani: vječni i blaženi život."

Oba katekizma govore o Crkvi kao zajednici i o Božjem pozivu. Ali Belarmin odmah napušta misterij Crkve, dok ga Trident naglašava. Trident govori o vjeri, Belarmin o krštenju, Trident o klanjanju Bogu u pobožnosti i svetosti, Belarmin o ispovijesti vjere. Trident govori o službi Bogu svim srcem, Belarmin o poslušnosti papi. Belarmin je zamijenio vjeru sakramentom, zajednicu vjernika hijerarhijskim društvom. On ističe vidljivo hijerarhijsko jedinstvo, sve to u duhu kontroverzija s protestantima koji su zabacivali vidljivu Crkvu.³⁸

1. 9. Nakon Tridenta

Nakon 16. stoljeća, toga zlatnog doba katekizma (Luther, Kanižije, Trident, Belarmin), niču novi katekizmi kao gljive nakon kiše u svim europskim narodima, i u doba prosvjetiteljstva, i u doba romantizma, i u doba znanstvene i tehničke revolucije, slijedeći tijek ljudske misli i razvoj teologije i pedagogije. Nemoguće ih je navesti u okviru ovog priloga.³⁹

Budući da "Rimski katekizam" nije ispunio onu zadaću koju su mu bili namijenili njegovi sastavljači (vidi naprijed), Prvi vatikanski sabor ponovno je želio sastaviti "opći katekizam" i donio "Schema Constitutionis de parvo Catechismo", spominjući dvaput kardinala Belarmina koji se kroz 270 godina proslavio svojim "Kratkim kršćanskim naukom". Međutim, ni u sljedećih stotinu godina nije došlo do toga. Kardinal Gasparri, onaj isti koji je redigirao Codex Iuris Canonici godine 1918,

³⁸ Isto, str. 50-52.

³⁹ Isto, str. 65, 75, 81, 91, 99, 142, 201, 203; Läßle, nav. dj., str. 122, 161; *Leksikon*, članci: Katehetski priručnici, Kateheze (hrvatske), Katekizam carski, Katekizam katolički (njemačkih biskupija, 1955), Katekizam nizozemski, Katekizam Pija X, Katekizam talijanski.

sastavio je i "Catechismus Catholicus" i objavio ga barem u jedanaest izdanja,⁴⁰ ali ni taj katekizam nije dobio blagoslov vrhovnoga crkvenog učiteljstva da bude "katekizam cijele Crkve". Sastoji se od triju dijelova, sve u obliku pitanja i odgovora: 1. za djecu koja se pripravljaју na svetu pričest s 26 pitanja i odgovora; 2. za djecu koja idu na vjeronauk s 240 pitanja i odgovora; 3. za odrasle koji žele potpunije upoznati katolički nauk s 595 pitanja i odgovora. U dodatku se, među ostalim, nalazi kratak pregled božanske objave u Svetom pismu Staroga i Novoga zavjeta na deset stranica i obilna "Testimonia" općih sabora, rimskih papa, svetih otaca i svetih rimskih kongregacija na 170 stranica. Kardinal Gasparri očito se ugledao u sv. Roberta Belarmina.

1. 10. "Katekeze" dr. Dominika Gudeka

I *Crkva u Hrvata* sudjelovala je u katehetskom polju cijele Crkve u posljednja tri stoljeća i išla ukorak s katehetskim gibanjima u Europi.⁴¹ Neusporedivi vrhunac tih napora oko katekizma jesu "*Katekeze*" dr. Dominika Gudeka, profesora, kateheta i katehista u Zagrebu, izdavanje od godine 1927. do 1931. Na osnovi zaključaka Prve sinode Nadbiskupije zagrebačke⁴² Gudek je napisao pravi "katekizam Katoličke crkve" koji se može staviti uz bok "Rimskom katekizmu" i drugim velikim katekizmima. Djelo je impozantno, ima više od 900 stranica i u sedam svezaka obuhvaća cijeli tradicionalni katekizamski sadržaj: 1. O vjeri (199 stranica, izlaganje Apostolskog vjerovanja); 2. O zapovijedima (184 stranice); 3. Prestupak zapovijedi i kršćanska krepost (91 stranica); 4. Sredstva milosti, Sakramenti I. (148 stranica); 5. Sredstva milosti, Sakramenti II. (104 stranice); 6. Sredstva milosti III, Sakramentali i molitva (208 stranica); 7. Naputak o uporabi katekizma (24 stranice, prijedlog za sistematsku pouku u vjeri u školi ili kao katehetske propovijedi u nedjelje i blagdane kroz četiri godine). Djelo je remek-djelo katekizamskog izlaganja i metodičkog postupka, izradeno po tzv. formalnim stupnjevima koji su onda bili vrhunac pedagoške prakse. Ipak se sastavljač nije slijepo držao tih "formalnosti", nego je katkad od njih odstupio tamo gdje je vidio da smetaju slobodnijem razlaganju i zanimljivošću. Što se tiče materije, sastavljač nije htio unositi ništa svoje osobnosti, nego se svuda samo služio riječju Božjom iz Svetog pisma i naukom Crkve iz Rimskog katekizma koji je na

⁴⁰ Usp. Petrus card. Gasparri *Catechismus catholicus*, Vatikan, 11. izd. MDCCCXXXIII (1933), str. 265-267.

⁴¹ Usp. *Leksikon*, članak Kateheze (hrvatske).

⁴² Usp. *Prva sinoda*, Zagreb, 1925, str. 66-77.

mного mjesta doslovno preveo. Silni citati tako su međusobno svezani po redu misli (logički) da ne ostavljaju praznina.⁴³ Rimski katekizam nema posebnog poglavlja o grijehu i kreposti i zato je pisac potražio autore, svete Oce, i to iz Brevijara, pa su u tom pogledu ove katekeze sasvim originalne, jer im, koliko zna pisac, u literaturi nema sličnih.⁴⁴ Gudek se pri svojem radu držao rasporeda pitanja zagrebačkog dijecezanskog katekizma i u 4. formalnom stupnju "Skupljanje (Sistem)" redovito navodio ta pitanja i odgovore. Na primjer, u katehezi "Ženidba kao sakrament" navodi: 175. Kako dugo traje ženidbena veza? Ženidbena veza traje do smrti. - 176. Može li sveti Otac Papa raskinuti ženidbenu vezu? Ženidbene veze valjane i izvršene ženidbe ni sveti Otac Papa ne može raskinuti. - Iz važnih razloga može ipak duhovna oblast (ženidbeni sud) dopustiti oženjenim drugovima da ne žive zajedno; ali dok su oboje u životu, nijedno od njih ne može sastaviti nove valjane ženidbe.⁴⁵ Pisac je, dakle, sretno spojio bogatstvo sadržaja Rimskog katekizma i jednostavnu Belarminovu metodu pitanja i odgovora služeći se tada modernim postupkom formalnih stupnjeva i ostvario velebne "Katekeze". No nakon drugog svjetskog rata te su "Katekeze" pale u zaborav. Hoće li doživjeti renesansu? "Katekeze" su svakako divan spomenik katehizacije u Hrvatskoj, kojemu u literaturi nema sličnih, kako sam pisac kaže bar za dio svojih "Katekeza". S radošću možemo reći da najnoviji "Katekizam Katoličke crkve" (1992) u svojem izlaganju i sažecima "en bref" u mnogome podsjeća na "Katekeze" dr. Dominika Gudeka.

2. Nakon Drugoga vatikanskog sabora

Sabor nije ex professo govorio o nekome novom katekizmu ili o njegovoj potrebi. No Svjetlo naroda, Željena obnova, Dostojanstvo ljudske osobe, Radost i nada⁴⁶ samo su neki od poletnih izraza za obnovu Crkve u naše vrijeme. Polet i obnova ubrzo su zahvatili i katehizaciju: sastanci, škole, instituti, modeli, novi katekizmi i priručnici nicali su posvuda.⁴⁷ Nove ideje, pokušaji i ostvarenja dovodili su i do oštih

⁴³ Usp. Predgovor 2. svesku *O zapovijedima*.

⁴⁴ Usp. Predgovor 3. svesku *Prestupak zapovijedi i kršćanska krepost*.

⁴⁵ 5. Svezak *Sredstva milosti, Sakramenti II*, str. 85.

⁴⁶ Prve riječi četiriju od šesnaest saborskih dokumenata, latinski *Lumen Gentium, Optatum Totius, Dignitatis Humanae, Gaudium et Spes*, usp. *Dokumenti*, KS Zagreb, 1970, str. 92, 332, 468, 620.

⁴⁷ Usp. *Leksikon*, posebno članke: Instituti, Katehetska ljetna škola, Katehetska vijeća, Katehetska zimsko škola, Katehetski centar nadbiskupije zagrebačke,

konfrontacija i krize na koje je početkom osamdesetih godina reagiralo i crkveno učiteljstvo. Početkom godine 1983, 15. i 16. siječnja, održao je kardinal Joseph Ratzinger, prefekt Kongregacije za nauk vjere, konferenciju u Parizu i Lionu o "Predavanju vjere i izvorima vjere".⁴⁸ Neki katekizmi i mnogi kateheti ne naučavaju više katoličku vjeru u njezinoj harmoničnoj cjelini u kojoj svaka istina pretpostavlja drugu i objašnjava je, nego neke elemente kršćanske baštine pokušavaju učiniti "interesantnima" prema časovitu kulturnom usmjerenju. Kateheza tako nije više obuhvatno obrazovanje u vjeri nego odraz parcijalnih, subjektivnih antropoloških iskustava. Prva ozbiljna pogreška na tom putu bila je uklanjanje katekizma i njegovo proglašavanje zastarjelim, kaže kardinal Ratzinger. A katekizam je trajna i neizostavna "jezgra" svake kateheze. To je i Lutheru bilo razumljivo samo po sebi, tako su zaključivali i Tridentski sabor i Rimski katekizam. Svaki govor o vjeri ureden je oko četiriju temeljnih elemenata: Vjerovanje, Očenaš, Dekalog i Sakramenti. Ta temeljna struktura napuštena je u velikim područjima suvremene kateheze i vidimo kako nestaje "sensus fidei" u novim generacijama koje su nesposobne za opći pogled na svoju vjeru. Prekid s tim predavanjem vjere u obliku katekizma urodio je rascjepom u navješćivanju i proizvoljnošću u izlaganju. Općenito se ispušta dogma i rekonstruira vjera, polazeći izravno od Biblije. Ali dogma je interpretacija Svetog pisma iz stoljetne vjere. Tako se došlo do prividne suprotnosti: povijesno tumačenje i dogmatsko tumačenje. Povijesna metoda daje dojam svježine, plodnosti, ljepote i ljudskosti, ali ubrzo dovodi i do nesigurnosti. S jedne strane vidimo i slušamo Sina čovječjega u Palestini onoga vremena, ali bez Tradicije i žive zajednice Crkve ne bismo znali tko je govorio i što je navješćivao. Povijesni Isus iz Nazareta ostaje u svojem vremenu, kao u muzeju. Taj "realni" Isus čini ono što nam se sviđa, njegov je križ samo skandalozna nesreća, ako ga ne gledamo očima crkvene dogme. Da bismo riješili tu krizu, da bismo obnovili predavanje vjere, treba se vratiti nauku sv. Ivana: "Primili ste Pomazanje od Svetoga i svi vi imate znanje" (1 Iv 2, 40), tj. vaša krsna vjera u dodiru je sa samom stvarnošću. To je jasna granica prema intelektualnim zahtjevima "gnoze", a postavio ju je Apostol koji je

Katehetski institut pri Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Zagrebu, Katehetski institut u Sarajevu, Katehetski salezijanski centar, KV BKJ, Katekizam nizozemski, Katekizam talijanski, Radosno naviještanje Evandjelja i odgoj u vjeri, Suvremeni katekumenat, (2. Utjecaj Drugog vatikanskog sabora), Vatikanski sabor (II.), Zielfelderplan.

⁴⁸ Usp. Joseph Kardinal Ratzinger *Zur Lage des Glaubens*, Neue Stadt, München Zürich - Wien, 1985, str. 72-74: "Eine zerstückelte Katechese."

rukom opipao" utjelovljenu Riječ (usp. 1 Iv 1, 1). Sud jednostavne crkvene vjere ima viši autoritet od teoloških teorija. Krsna vjera ima primat nad svim didaktičkim i teološkim teorijama. I to bi bio puni odgovor na temeljna pitanja, predavanja vjere i izvora. Vjera je ovdje "život vječni da upoznaju tebe, jedinoga istinitoga Boga i koga si poslao - Isusa Krista" (Iv 17, 3). Prema Rimskom katekizmu, vjera znači ostvariti život, istinski život, tj. ne život koji umire, nego vječni život "da upoznaju tebe". A zadaća je kateheze da dovede do te spoznaje. To se životno događa u Crkvi.

Bibliji se pripisuje povijesni pojam "izvora", ali ako se kod toga ostane, onda je za Sveto pismo mjerodavan samo povjesničar. Za Crkvu je Biblija svjedok, dokument mnogo šireg Izvora, Objave. Zato je Biblija knjiga Crkve, a njezin je izvor Bog koji djeluje u Kristu. Biblija kao "izvor" ima puni smisao samo u današnjici crkvene vjere. Njezin literarni (doslovni) smisao prelazi u alegorični koji upućuje na značenje onih povijesnih događaja kao dio povijesti spasenja, zatim moralni i anagogički smisao koji pokazuje kako biće djeluje i kako je povijest nada i znak budućnosti. Treba tu jednostavnu strukturu obnoviti i teološki i pedagoški. Samo kontekst crkvene tradicije omogućuje katehetu da se drži cijele Biblije i prave Biblije. Ostat će uvijek neka napetost između novih povijesnih pitanja i stalnosti vjere. No tradicionalna vjera nije neprijatelj, nego čuvar vjernosti Bibliji i u skladu s povijesnom metodom.

Nadalje svaka kateheza mora razlikovati "tekst" od njegova komentara. Tekst je sadržaj vjere Crkve, taj sadržaj nije jedan od mnogih mogućih, nego pripada biti kateheze. Katekizam mora ostati katekizam da bi njegov komentar mogao ostati komentar. Tako kardinal Ratzinger.

2. 1. *Katekizam Katoličke crkve*

Dvije i pol godine nakon predavanja kardinala Ratzingera u Parizu i Lionu, Biskupska je sinoda u listopadu 1985. preporučila: "Veoma mnogi izrazili su želju da se sastavi katekizam ili kratak pregled cijeloga katoličkog nauka što se tiče vjere i morala da bude kao neko polazište za katekizme i preglede koji se pripremaju u raznim krajevima. To izlaganje nauka mora biti biblijsko i litugijsko. Mora se raditi o zdravom nauku prilagođenom sadašnjem životu kršćana."⁴⁹

U srpnju 1986. papa je odlučio osnovati Komisiju kardinalâ i biskupâ da pripreme nacrt katekizma za Opću crkvu, u listopadu se ta

⁴⁹ *Relatio Finalis*, II, B, 4, usp. *Dossier informativo*, Libreria Editrice Vaticana 25. lipnja 1992, str. 17.

komisija sastala prvi put, godine 1987. priredene su dvije sheme i izrađen "avant-projet" za koji je pozvano 40 međunarodnih savjetnika. U veljači 1989. Komisija je odlučila razaslati "nacrt" katekizma svim biskupima da dadu svoje primjedbe, a u studenome iste godine poslan je cijelom episkopatu "projet-révisé" da dade svoje mišljenje do kraja svibnja 1990. Od lipnja do listopada 1990. ispitani su i ocijenjeni odgovori s prijedlozima za poboljšanje, kojih je bilo više od 24.000. Od studenoga 1990. do rujna 1991. na osnovi tih prijedloga priređen je "textus emendatus", a onda "pred-konačni" tekst. Komisija je u listopadu još jednom ispitala taj tekst, a do 14. veljače 1992. završila i jednoglasno odobrila "konačni nacrt". Dana 30. travnja 1992. završena je konačna redakcija "Katekizma Katoličke crkve", a 25. lipnja papa Ivan Pavao II. službeno je odobrio "Catechismus Ecclesiae Catholicae".⁵⁰ U anketi koja je godine 1990. dva-put provedena među biskupima o "projet-révisé" više od 50% odgovorilo je da je taj nacrt "dobar", a 18% ocijenilo ga je kao "veoma dobar", 18% da je "zadovoljavajući s pridržkom", a negativnih odgovora bilo je 10%.⁵¹ Apostolskom konstitucijom "Fidei depositum" od 11. listopada 1992, tj. na 30. obljetnicu otvaranja Drugog vatikanskog sabora, papa Ivan Pavao II. odobrio je objavljivanje "Katekizma Katoličke crkve",⁵² a nakon toga ubrzo je objavljeno izdanje na francuskom jeziku, poslije i talijansko. Time Katolička crkva po drugi put u svojoj povijesti, nakon Rimskog katekizma, ima Katekizam s najvišim učiteljskim autoritetom.

2. 2. Ivan Pavao II.

U Apostolskoj konstituciji "Fidei depositum" papa Ivan Pavao II. rekao je među ostalim: "Kako da se zahvalimo Gospodinu od svega srca danas kad cijeloj Crkvi možemo u Katekizmu Katoličke crkve darovati pomoćni tekst za obnovu kateheze na živim izvorima vjere! ... Nacrt je bio predmetom široka dogovora svih katoličkih biskupa, njihovih biskupskih konferencija i njihovih sinoda, teoloških i katehetskih instituta. U cijelosti taj su nacrt dobrohotno prihvatili episkopati. S pravom možemo reći da je Katekizam plod suradnje cijeloga episkopata Katoličke crkve koji je velikodušno prihvatio moj poziv da odgovorno sudjeluje u inicijativi koja se neposredno tiče crkvenog života. Taj odgovor budi u meni dubok osjećaj radosti jer suradnja tolikih glasova uistinu izražava

⁵⁰ Isto, str. 17-19.

⁵¹ Usp. *Il Regno Documenti* br. 15, od 1. rujna 1992, str. 434.

⁵² Usp. *Catéchisme...*, str. 5-9.

ono što možemo nazvati "simfonijom" vjere. Ostvarenje Katekizma odražava kolegijalnu narav episkopata i potvrđuje katoličanstvo Crkve.

... Svaki katekizam mora vjerno i organski izložiti nauk Svetoga pisma, žive crkvene Tradicije, a jednako tako duhovnu baštinu Otaca, crkvenih svetaca i svetica, da omogući bolju spoznaju kršćanskog misterija i da osvježi vjeru Božjega naroda... Treba da i pomogne rasvijetliti svjetlom vjere nove situacije i probleme kojih još nije bilo u prošlosti. Katekizam, dakle, iznosi novo i staro (usp. Mt 13, 52), jer je vjera uvijek ista, a izvori svjetla stalno novi. Katekizam Katoličke crkve odgovara tome dvostrukom zahtjevu, s jedne strane prihvaća "stari", tradicionalni red kakav je u Katekizmu svetog Pija V, rasčlanjujući sadržaj na četiri dijela: Vjerovanje, Sveta liturgija sa sakramentima na prvome mjestu, kršćanski život prema zapovijedima i na kraju kršćanska molitva. Istodobno je sadržaj često izražen na "nov" način da odgovori na pitanja našega vremena.

... Katekizam Katoličke crkve koji sam odobrio 25. lipnja ove godine, a danas određujem da se objavi snagom apostolskog autoriteta, izlaganje je crkvene vjere i katoličke nauke kako su potvrđene i rasvijetljene Svetim pismom, Apostolskom tradicijom i Crkvenim učiteljstvom. Smatram ga vrijednim i zakonitim sredstvom u službi crkvenog zajedništva i sigurnim pravilom za pouku u vjeri...

Odobrenje i objavljivanje Katekizma Katoličke crkve čini službu koju Petrov nasljednik želi iskazati svetoj Crkvi katoličkoj i svima posebnim Crkvama koje su u miru i zajedništvu s Rimskom apostolskom stolicom. Katekizam se predaje (crkvenim pastirima i vjernicima) da bi poslužio kao siguran i autentičan pomoćni tekst za naučavanje katoličke nauke, a posebno za sastavljanje mjesnih katekizama. On se daruje i svim vjernicima koji žele bolje upoznati neiscrpna bogatstva spasenja (usp. Iv 8, 32). On želi poduprijeti ekumenske napore nadahnute svetom željom za jedinstvom svih kršćana točno pokazujući sadržaj i harmoničnu povezanost katoličke vjere.

I, na kraju, Katekizam Katoličke crkve ponuden je svakom čovjeku koji nas pita za razlog nade koja je u nama (usp. 1 Pt 3, 15) i koji bi želio upoznati ono što vjeruje Katolička crkva. Taj Katekizam nije namijenjen za to da zamijeni mjesne katekizme koje su crkvene vlasti, dijecezanski biskupi i biskupske konferencije, valjano odobrile, posebno kad su dobile odobrenje Apostolske stolice. On je za to da potakne i pomogne pisanje novih mjesnih katekizama koji vode računa o različitim situacijama i kulturama, ali brižno čuvaju jedinstvo vjere i vjernost katoličkoj nauci".

2.3. *Staro i novo*

Tu je mnogo rečeno. Pogledajmo konkretno ono "staro" i "novo". U Rimskom katekizmu kateheza o Bogu Stvoritelju pod naslovom "(Credo) Creatorem coeli et terrae"⁶³ na dvije i pol stranice iznosi zašto je Bog stvorio nebo u zemlju (da priopći svoju dobrotu, rekao je i postalo je, odredio je i stvoreno je); što znači nebo i zemlja (sve što je na nebu i na Zemlji, Suce, Mjesec i zvijezde); o stvaranju duhovnih nebesa (anđeli, Gospodnja vojska, da budu uza nj i da mu služe, neki su otpali jer nisu ostali "u istini", davli, vječno kažnjeni zbog oholosti); stvaranje zemlje (učvrstio brda, polja, vode, drveće, životinje na zemlji, u vodi, u zraku), na kraju je stvoren čovjek (od zemlje, ali s besmrtnom dušom na sliku Božju, obdarem čudesnim darom istočne pravednosti); nebo i zemlja znači sve vidljivo i nevidljivo (tvoje je nebo i tvoja je zemlja, osjetilima shvaćamo vidljivo, duhom i razumom nevidljivo); Bog je stvorio svijet i upravlja njime svojom providnošću (ista Božja sila koja je stvorila i uzdržava svijet da ne padne u ništavilo); uz Božje upravljanje postoje i drugotni uzroci (stvorenja imaju u sebi moć gibanja i djelovanja, koja dolazi od Boga, "blizu je svakom od nas, u njemu živimo, mičemo se i jesmo"); stvaranje svijeta djelo je svetoga i nerazdjeljivoga Trojstva (o Sinu: sve je po njemu stvoreno, o Duhu: Duh je Božji lebdio nad vodama. Riječju Božjom utvrđena su nebesa, dahom usta njegovih sva sila njihova).

Cijela ta kateheza o Stvoritelju i stvorenju napisana je na temelju 21 biblijskog anvoda, i to: 11 iz Psalama, po dva iz Postanka, Mudrosti i Ivanova Evanđelja, po jedan iz 2. o kraljevima, Izaije, Djela apostolskih i 2. Petrove, te jedan iz Augustinova "De civitate Dei". To je pohvala Bogu Stvoritelju, laus Dei creatoris, kao neki komentar 103. psalmu. Uočljivo je kateheza solidno utemeljena na Svetom pismu, otačkih komentara nema, osim jednoga sv. Augustina, nema svjedočanstava Crkvenog učiteljstva.

2.4. *Stvoritelj*

Ista kateheza o Bogu Stvoritelju "Le Créateur"⁵⁴ u Katekizmu Katoličke crkve na 19. stranici iznosi sljedeći sadržaj: "U početku stvori Bog nebo i zemlju (Post 1, 1), o Stvoritelju i stvorenju, početak spasenjske povijesti kojoj je vrhunac u Isusu Kristu. Čitanja uskrсне noći

⁵³ Usp. *Catechismus ex decreto Concilii Tridentini*, p. I. c. II, q^o XV-XXIII, Vindobonae, 1867, str. 29-32.

⁵⁴ Usp. *Catéchisme...*, str. 68-86.

započinju izvještajem o stvaranju. Ta kateheza o stvaranju ima temeljno značenje: odakle smo, kamo idemo, to je temeljno pitanje svih ljudi. Znanost se time bavi, divimo se mudrosti i razumu. Kršćanska se vjera susreće s raznim mišljenjima: panteizam, dualizam, maniheizam, gnoza, deizam, materijalizam, a sva ta ljudska mišljenja svjedoče o univerzalnosti pitanja o počecima svijeta. Boga Stvoritelja možemo spoznati razumom, a povrh toga Bog se objavio svojem narodu i postupno ga uvodio u misterij stvaranja. Prva tri poglavlja Knjige Postanka imaju u tome jedinstveno mjesto. Stvaranje je djelo Presvetog Trojstva, a svijet je stvoren na slavu Božju. Bog stvara mudročću i ljubavlju, "iz ničega", potpuno slobodno. Svijet je uređen i dobar, Bog ga nadilazi i prisutan je u njemu, uzdržava i nosi svoje stvorenje. Bog svojom providnošću ostvaruje svoj nacrt i u tome kao slobodan gospodar daje stvorovima da i sami djeluju i da budu uzroci i počela drugim stvorovima, on djeluje u svakom djelovanju svojih stvorova. A odakle zlo? Bolno i tajanstveno pitanje na koje nema brzog odgovora. Odgovor u vjeri daje Objava da je svijet "na putu" prema konačnom savršenstvu. Ljudi i anđeli kao slobodna stvorenja mogu skrenuti s puta i skrenuli su.

Čvrsto vjerujemo da je Bog gospodar svijeta i povijesti, na kraju ćemo ga gledati "licem u lice" pa i preko drama zla i grijeha. Nebo i zemlja znači sve što postoji, vidljivo i nevidljivo. Anđeli su duhovna bića, sluga i glasnici Božji. Krist je središte andeoskog svijeta i doći će "u svojoj slavi sa svim svojim anđelima" (Mt 25, 31). Od Utjelovljenja do Uzašašća Riječ je okružena andeoskim služenjem i klanjanjem. Crkva se u liturgiji udružuje s anđelima i s njima se klanja Bogu *triput svetom*. Svaki čovjek ima svoga anđela čuvara i pastira. Bog je stvorio vidljivi svijet u njegovu bogatstvu, različenosti i redu, a svako stvorenje ima svoju vlastitu dobrotu i savršenstvo. "I vidje Bog da je dobro", tako odzvanja nakon svakog stvoriteljskog čina.

Čovjek je vrhunac vidljiva stvaralačkog djela. Sedmi je dan dan odmora i dan Kristova uskrsnuća, dan počerka novoga stvaranja koje nadilazi ono prvo. Čovjek je stvoren "na sliku Božju" kao muž i žena, da služi Bogu i da ga ljubi i da mu prikazuje cijelo stvorenje. Ljudski rod čini jedinstvo u bogatoj razlici osoba, kultura i naroda, svi su ljudi zaista braća. Od "praha zemaljskoga" stvorio je Bog čovjeku tijelo i udahnuo mu dah života, tako je čovjek "živa duša", osoba. Dušu je neposredno stvorio Bog, a nisu je "proizveli" roditelji. Tijelo i duša zajedno čine jedincatu narav. Muž i žena stvoreni, tj. onakvi kakve ih Bog hoće, savršeno su jednaki kao osobe u svojem ljudskom neotudivom dostojanstvu, a razlika u "biti muž" i "biti žena" jest dobra stvarnost jer Bog tako hoće.

Stvoreni su jedno za drugo da žive zajedno, jedinstvo u dvojstvu. Prvi je čovjek stvoren kao dobar i u prijateljstvu s Bogom "u svetosti i istočnoj pravednosti" i u "sudioništvu u božanskom životu". Toga je čovjeka Bog smjestio u "vrt na istoku, u Edenu" da ga obrađuje i čuva.

Treba pročitati i promeditirati tu katehezu o Bogu Stvoritelju onako kako su je zamislili sastavljači. Ta se kateheza temelji na 260 svjedočenja Svetoga Pisma, crkvenih Otaca i Učiteljstva, biblijskih je 180, a od toga 60 doslovnih u tekstu kateheze, a 120 ispod crte kao "usporedi", osamdesetak navoda preuzeto je iz Otaca i crkvenih učitelja sv. Augustina, sv. Tome Akvinskog i drugih te sabora, od kojih je najzastupljeniji Drugi vatikanski sa 16 i Prvi vatikanski s desetak navoda. Citiran je i Četvrti lateranski, zatim Rimski misal i još mnogi drugi svjedoci tradicije jednom ili dvaput. Usporedimo li to bogatstvo Biblije i Tradicije, s ona 22 svjedočenja u Rimskom katekizmu pa ćemo na osnovi i te samo male statistike uočiti koliko je "novoga" u Katekizmu Katoličke crkve.

2. 5. Organska povezanost

U Apostolskoj konstituciji papa Ivan Pavao II. kaže dalje: "Svaki katekizam mora vjerno i organski izložiti nauk..." U toj organičnosti, tj. u životnoj povezanosti pojedinih dijelova, Katekizam Katoličke crkve apsolutna je novost jer u svakoj katehezi obilno upućuje na druga mjesta u samom sebi, tj. konkretno povezuje nauk kao temelj svake kateheze. Spomenuli smo gore da kateheza o stvaranju donosi 260. svjedočanstava Biblije i Tradicije, a nauku o stvaranju povezuje s gotovo isto toliko drugih mjesta u Katekizmu. U broju 282 (odakle dolazimo, kamo idemo?) upućuje se na broj 1730 (o slobodi): "Bog je stvorio čovjeka razumnim dajući mu dostojanstvo osobe obdarene inicijativom i vladanjem svojim činima. "Bog je prepustio čovjeka slobodnoj volji njegovoj" (Sir15, 14) da može sam od sebe tražiti svojega Stvoritelja, slobodno pristati uza nj i doći do punoga i blaženog savršenstva". Takve organske povezanosti svih dijelova Rimski katekizam nema. Još jedna primjer: broj 301 (Bog podupire stvaranje i njegovu bivovanje, daje mu da djeluje i vodi ga k njegovoj svrsi) upućuje na broj 1951 (moralni zakon): "Zakon je pravilo vladanja koje je izdao mjerodavni autoritet za opće dobro. Moralni zakon pretpostavlja razumski red među stvorenjima za njihovo dobro i za njihovu svrhu Stvoriteljevom snagom, mudrošću i dobrotom. Svaki zakon nalazi u vječnom zakonu svoju prvu i posljednju istinu. Zakon je objavljen i postavljen razumom kao sudioništvo na providnosti živoga Boga Stvoritelja i Otkupitelja svih. Jedino se čovjek među živim bićima može pohvaliti da

je bio dostojan primiti zakon od Boga: kao životinja obdarena razumom, sposobna shvatiti i razlikovati, on će upravljati svojim vladanjem i raspolagati svojom slobodom i razumom u podložnosti onome koji mu je sve predao." Na taj se način i moralna nauka Crkve temelji na nauku o stvaranju. "Novost" je Katekizma Katoličke crkve mnogostruka:

1. To je na prvi pogled vidljivo iz Kazala na kraju u kojem su navedeni svi dokumenti Drugoga vatikanskog sabora, a Dogmatska konstitucija o Crkvi "Lumen Gentium" nalazi se u Katekizmu gotovo čitava.⁵⁵ To se vidi i iz brojnih navoda iz papinskih dokumenata od Pija XII. do Ivana Pavla II.⁵⁶ Nadalje, obilno je navoden "Zakonik kanonskog prava",⁵⁷ liturgijski izvori (Rimski misal i Obrednik, Časoslov naroda Božjega),⁵⁸ tu se nalaze i noviji crkveni pisci Ivan Vianney, John Henry Newman, Terezija od djeteta Isusa i drugi.⁵⁹

2. 6. Život u Kristu

2. Možda je najveća "novost" Katekizma Katoličke crkve u pristupu sadržaju, artikulaciji i stilu. To se najbolje vidi u trećem dijelu Katekizma "Život u Kristu", tj. u kršćanskoj nauci o moralu, koji je artikuliran u dva odsjeka: Čovjekov poziv: život u duhu i Deset zapovijedi.⁶⁰ "Život u Kristu" počinje rečenicom: "Kršćanine, upoznaj svoje dostojanstvo... ne zaboravi da si izbavljen od vlasti tmina i prenesen u divno Božje kraljevstvo."⁶¹ To je "dostojanstvo" artikulirano u tri poglavlja: Dostojanstvo ljudske osobe, Ljudska zajednica i Božje spasenje: zakon i milost. Taj se odsjek ne može nikako usporediti s Rimskim katekizmom jer ga ondje uopće i nema, tj. on je u Katekizmu Katoličke crkve potpuna novost. Ta su tri poglavlja raščlanjena u četrnaest članaka - 8 + 3 + 3: Čovjek slika Božja, Sloboda, Moralnost ljudskih čina, Strasti, Grijeh, Sudioništvo na društvenom životu, Milost i opravdanje i još sedam drugih. Članak o grijehu⁶² započinje: "Evangelje je objava Božje milosti u Isusu Kristu za grešnike." Ta pozitivnost izlaganja opet je "novost" u Katekizmu. No nakon toga dolazi definicija grijeha, raznolikost i težina (smrtni i laki

⁵⁵ Usp. isto, Index, str. 616-620.

⁵⁶ Usp. isto, str. 622-625.

⁵⁷ Usp. isto, str. 626-627.

⁵⁸ Usp. isto, str. 628-629.

⁵⁹ Usp. isto, str. 630-638.

⁶⁰ Usp. isto, str. 359-514.

⁶¹ Usp. isto, str. 363; usp. *Časoslov*, str. 893.

⁶² Usp. isto, str. 388 sl.

grijev) i razmnožavanje grijeha. 'Grijev čini ljude sukrivcima međusobno, daje da među njima vladaju požuda, nasilje i nepravda. Grijesi izazivaju društvena stanja i ustanove koje se protive Božjoj dobroti. 'Grešne strukture' izraz su i posljedica osobnih grijeha, one navode svoje žrtve da i one čine zlo. U analognome smislu te su strukture 'društveni grijeh' (broj 1869).

Drugi odsjek "Života u Kristu" nosi naslov "Deset zapovijedi".⁶³ Na pitanje mladića iz Evandjelja: "Gospodine, što moram činiti da zadobijem život vječni?" Isus je odgovorio: "Drži zapovijedi". A najveća je zapovijed: "Ljubi Gospodina Boga svoga...i bližnjega svoga..." (usp. Mt 22, 37-39). Tu se izlaže zapovijed o štovanju Boga, ali i dužnost traženja istine i prava na vjersku slobodu,⁶⁴ o zabrani praznovjerja, idolopoklonstva, vraćanja, magije, nevjere, ateizma i agnosticizma, o obvezi nedjeljne svete mise i o nedjeljnom počinku u uvjetima današnjega života.⁶⁵

Drugo poglavlje Dekaloga "Ljubi bližnjega svoga kao samoga sebe" opširno razlaže o dužnostima djece i roditelja u obitelji, ali i o civilnoj vlasti te o odnosu političke zajednice i Crkve: "Crkva se nikako ne miješa s političkom zajednicom, znak je i zaštita transcendentnog karaktera ljudske osobe. Njezinoj misiji pripada moralni sud i na političkom području kad to zahtijevaju temeljna prava osobe i spas duša" (br. 2245 i 2246). Naučava se "Život je ljudski svet..." (br. 2258) i zakonita samoobrana i do napadačeve smrti (br. 2263 i 2264). Prema nauci Crkve, smrtna je kazna dopuštena u krajnje teškim slučajevima, tj. kad je razmjerna težini zločina (br. 2266). Pobačaj je moralno zlo jer se ljudski život mora apsolutno poštivati od začeca (br. 2270 sl.). Izravna eutanazija moralno nije prihvatljiva (br. 2277), znanstveno istraživanje mora poštivati ljudsku osobu (br. 2292 sl.), presađivanje organa dopuštena je uz pristanak onih kojih se tiče (br. 2296), mirotvorstvo i pitanje rata i naoružavanja opširno su izložena (br. 2302 sl.), evandeoski poziv na čistoću među oženjenima i neoženjenima, prijateljstvo, ženidbena ljubav, vjernost i plodnost s jedne strane te grijesi nečistoće, bludnosti, pornografija, prostitucija, silovanje, homoseksualnost, preljub, rastava ženidbe i "slobodna ljubav" ili "pravo na pokus" jasno su izloženi i kvalificirani prema tradicionalnom i novijem učiteljstvu (br. 2337 i sl.). U izlaganju 7. zapovijedi Dekaloga govori se o moralnom redu u vezi s poštivanjem osoba i njihova prava na materijalna dobra, o poštivanju i cjelovitosti stvorenoga svijeta, biljaka i životinja, o ekonomiji i socijalnoj pravdi, o međunarodnoj solidarnosti i o ljubavi

⁶³ Isto, str. 425-514.

⁶⁴ Isto, str. 435-440.

⁶⁵ Isto, str. 448-449.

prema siromasima (br. 2401 sl.). "Živjeti u istini" i svjedočiti naslovi su članaka o 8. zapovijedi (br. 2465 sl., 2471 sl.), moralna je dužnost da se laž ispravi (vr. 2487), pravo je na priopćavanje istine bezuvjetno (br. 2488), sredstva društvenog priopćavanja u službi su općeg dobra (br. 2493 sl.), umjetnost, posebno sveta umjetnost, dobra je i lijepa kad je u skladu sa svojim vlastitim pozivom, biskupi je moraju podupirati i uklanjati sve što nije u skladu s istinom vjere i autentičnom ljepotom svete umjetnosti (br. 2502 i 2503).

2.7. *Slike*

U Katekizmu Katoličke crkve nalaze se i četiri slike na početku svakoga od četiriju dijelova Katekizma: Te slike ilustriraju istinu vjere i pripadaju sadržaju Katekizma: 1. *Djevica s Djetetom*, jedna je od najstarijih prikaza iz Priscilinih katakomba s početka 3. stoljeća, kao uvod u prvi odsjek Katekizma "credo"; 2. *Isus s hemoroissom*, iz katakomba sv. Petra i Marcelina s početka 4. stoljeća, ilustrira božansku moć Isusa liječnika koja se vjerom doživljava u sakramentima (usp. Mk 5, 25 sl.); 3. *Krist s Petrom i Pavlom* u konfesiji bazilike sv. Petra u Rimu iz 359. godine, Isus Učitelj predaje Petru i Pavlu Novi zakon kao uvod u "Život u Kristu"; 4. *Isus u molitvi*, minijatura s Atosa oko godine 1059, sveti Petar obraća se apostolima i pokazuje im Isusa kao učitelja kršćanske molitve.

Sastavljači Katekizma i papa Ivan Pavao II. žele time istaknuti značenje svete likovne umjetnosti u predavanju vjere. Treba se identificirati s umjetnikom koji je djelo izradio i tako izrazio svoju vjeru. Treba se udubiti u sadržaj slike i gledati u njoj tip svete stvarnosti koja je izražena u njoj. Treba iznijeti značenje ikone u Istočnoj Crkvi. Treba se služiti audiovizuelnim sredstvima u katehezi kako ih pruža moderna tehnika i upotrebljava pedagogija.

2.8. *Kako čitati Katekizam?*

Katekizam Katoličke crkve velika je knjiga po svojem opsegu i, na prvi pogled, ona je kompleksna po svojem sadržaju, mogla bi se čitati "kao roman" od prve do posljednje stranice jer organski, tj. povezano izlaže kršćansku nauku, ali ona nije napisana za to da se čita cijela, nego kao pomoćni tekst za katehezu treba je čitati onda kad želimo suvislo vidjeti što je točno crkvena nauka u bilo kojem pitanju vjere, sakramenta, morala ili molitve. Tome pomaže već spomenuto unutrašnje navođenje, tj. citiranje srodnih mjesta koja su u vezi s konkretnom katehezom.

Na taj se način lako i brzo otkrivaju jedinstvo i povezanost svake istine s drugima.

Drugi važan metodički element jesu "en bref", kratki sažeci nakon svakog članka koji su formulirani u nekoliko izjavnih rečenica, a slični su katekizamskim pitanjima i odgovorima u nekim katekizmima.⁶⁶ U članku "Liturgijska različnost i jedinstvo tajne" (br. 1200 - 1205) na kraju dolazi sažetak: "Prikladno je da se liturgijsko slavlje nastoji izraziti u kulturi naroda gdje je Crkva, a da se ne podloži toj kulturi. S druge strane, liturgija sama rada i oblikuje kulture. Različite liturgijske tradicije ili zakonito prihvaćeni obredi otkrivaju katoličanstvo Crkve jer označavaju i priopćuju istu Kristovu tajnu. Mjerilo koje osigurava jedinstvo i mnogolikosti liturgijskih tradicija jest vjernost Apostolskoj tradiciji, tj.: zajedništvo u vjeri i sakramenti koji su primljeni od apostola, zajedništvo koje se označuje i osigurava apostolskim nasljedništvom" (br. 1207-1209).

U Apostolskoj konstituciji "Fidei depositum" papa Ivan Pavao II kaže da se Katekizam predaje crkvenim pastirima i vjernicima da posluži kao siguran i autentičan pomoćni tekst za naučavanje katoličke nauke, a posebno za sastavljanje mjesnih katekizama. Na želju pastira, biskupa, izraženu na biskupskoj sinodi godine 1985, Papa je potaknuo sastavljanje Katekizma i objavio ga. Taj će Katekizam biti sigurna pomoć i vodstvo biskupima u njihovoj učiteljskoj službi, posebno u inicijativama, koordinaciji i kontroli katehetskog poučavanja. "Zadaća je dijecezanskog biskupa da izda odredbe o katehizaciji i da se, isto tako, brine da na raspolaganju budu prikladna pomagala za katehizaciju, da pripremi i katekizam, ako se to čini prikladnim te da podupire i uskladuje katehetske pothvate. Zadaća je biskupske konferencije da se brine, ako se to čini korisnim, da se izdaju katekizmi za njezino područje, s prije dobivenim odobrenjem Apostolske stolice."⁶⁷ Sastavljači pak katekizama, "priručnika" i "udžbenika" za različite dobi, za školu i izvan škole, imaju u Katekizmu Katoličke crkve neiscrpljivo pomoćno vrelo za oblikovanje novih i obnovu starijih priručnika za vjersku pouku. Vjeronauk je opet postao "školskim predmetom", pa Katekizam upravo na tom području

⁶⁶ Usp. *Katolički katekizam*, Sarajevo, 1965. Ondje nakon izlaganja "Krštenje je izvor novog života", str. 120-121, dolaze dva pitanja i odgovora: 115. Što proizvodi Krist krštenjem? Krštenjem nas Krist oslobada od svih grijeha i kazna za grijehe i daje nam posvetnu milost i mnoge druge milosti. 116. Kojim riječima veli Krist da je krštenje najnužniji sakrament? Isus veli: "Tko se ne rodi od vode i Duha Svetoga, taj ne može ući u kraljevstvo nebesko."

⁶⁷ *Zakonik kanonskog prava*, Glas Koncila, Zagreb, 1988, Kan. 775, par. 1. i 2.

može i mora bitno pridonijeti tome da vjerska pouka bude integralna i organski povezana.

□ *Zusammenfassung*

Der "Katechismus der katholischen Kirche", der in sechs Jahren intensiver Arbeit und Zusammenarbeit geschaffen und von Papst Johannes Paul II. am 11. Oktober 1992 feierlich vorgestellt und veröffentlicht worden ist, legt die ganze katholische Glaubens- und Sittenlehre dar, die dem heutigen Leben angepasst ist. Er bringt Altes und Neues in organischer Verbindung, er schöpft aus dem Reichtum der Bibel, der Liturgie, der Kirchenväter, der Heiligen.

Der Verfasser der vorliegenden Abhandlung versucht zuerst der Entwicklung und Verwirklichung des Begriffes "Katechismus" der Kirche nachzugehen und die wichtigsten Etappen und Vertreter dieser ruhmvollen Geschichte hervorzuheben. Der "Catechismus Romanus" stellt darin, nach dem Trienter Konzil, einen Gipfel dar und ruft die Erscheinung zahlreicher Katechismen in der Neuzeit hervor, darunter auch "Katechesen" von Dr. Dominik Gudek in Zagreb, eine erstklassige Leistung der kroatischen katechetischen Bewegung in der ersten Hälfte des 20. Jahrhunderts, die ohnegleichen da ist.

Im zweiten Teil der Abhandlung wird das Alte und das Neue im "Katechismus..." durch einen Vergleich der Schöpfungskatechese im "Catechismus Romanus" und im neuen Katechismus dargestellt, das Neue wird aber auch an anderen Beispielen sichtbar gemacht: Auswertung der Dokumente des 2. Vat. und der letzten Päpste, positive Auslegung der Sittenlehre mit zeitgenössischen Fragestellungen, Bilder aus der christlichen Vergangenheit, die jeweils vor jedem der vier Grundpfeiler des Katechismus abgedruckt sind: (1) vor dem Glaubensbekenntnis, (2) vor den Sakramenten, (3) vor der Sittenlehre und (4) vor dem Gebet.

Zur organischen Darlegung des Glaubens gehören zahlreiche Verweise am Rand des Textes und das reichhaltige Register am Schluss. So kann man den ganzen Katechismus wie einen Roman lesen, oder, was wichtiger ist, jede einzelne Glaubensfrage in Verbindung mit anderen sehen. Zur schnellen und zusammenfassenden Orientierung dienen "Kurztexte" am Schluss jeder thematischen Einheit.